

Naiset, itävaltalainen teoria ja markkinat

I

Tuovi Allén on toimittanut minulle etukäteen vastineensa artikkelini »Yhtäläinen palkka: Argumentteja puolesta ja vastaan» (Hallinnon Tutkimus 4/1989) mahdollisia vastakommentteja varten. Tuovi Allénin käynnistämää keskustelua itävaltalaisesta talousteoriasta on tervehdittävä ilolla maassamme, jossa itävaltalainen teoria on huonosti tunnettu. Itävaltalaisella teorialla on kuitenkin paljon sanottavaa maamme taloudellisiin, hallinnollisiin, poliittisiin ja jopa moraalisiin ongelmiin.

Itävaltalainen teoria ei ole toki meillä täysin tuntematon. Maassamme toimii jo toista vuotta »Suomen itävaltalaiset taloustutkijat» niminen seura, jolla on jäseniä useissa yliopistoissa ja korkeakouluissa. Julkisuudessa itävaltalaisesta teoriasta ja vaihtoehtoisesta neljännessä tiestä ovat väitelleet Tullihallituksen pääjohtaja Jermu Laine ja Tilastokeskuksen entinen pääjohtaja Olavi Niitamo. Jaakko Okker ja Erkki Toivanen ovat artikkeleissaan käsitelleet itävaltalaisesta talousteoriasta.

On useita painavia syitä siihen, miksi itävaltalaisesta teoriasta kohtaan tunnetaan kasvavaa mielenkiintoa. Tuovi Allénin mainitsemat sosialististen maiden odottamattomat ja yllättävät muutokset ovat vain yksi selitys. Mutta voisiko toisin ollakaan, kun ottaa huomioon, että itävaltalaiset teoreetikot ovat jo useita vuosikymmeniä sitten ennakoineet tapahtumien kulkua niin sosialistis- kuin markkinatalousmaissakin. Ludwig von Mises osoitti vuonna 1922 julkaistussa tutkimuksessaan »Die Gemeinwirtschaft: Untersuchungen über den Sozialismus» ne sosialistien älylliset puutteet ja heikkoudet, jotka ovat nyt kaikkien nähtävillä. »Die Gemeinwirtschaft» on edelleenkin perustelluin sosialistien tieteellinen kritiikki. Ludwig von Mises ja Friedrich von Hayek eivät ole vain ennakoineet läntisten sekatalousjärjestelmien akuutteja ongelmia, he ovat myös osoittaneet niiden syyt.

II

Tuovi Allén ilmoittaa tarkoituksenaan olevan sen selvittämisen, missä määrin artikkelissani esite-

tyt näkemykset vastaavat taloustieteen valtavirran teoretisointia. Jokainen itävaltalaisesta teoriasta tuntevat tietää, että itävaltalainen teoria eroaa usklassisesta ajattelusta. Tavoitteenani ei myöskään ollut vertailla itävaltalaisista ja neoklassista ajattelua. Siksi olisin odottanut Tuovi Allénin keskittyvän erityisesti siihen, olenko tullinut itävaltalaisesta teoriasta jollain tavoin vääriin. Minun on kuitenkin syytä ensimmäiseksi puuttua Tuovi Allénin virheellisiin käsityksiin itävaltalaisesta teoriasta.

Jos Tuovi Allénin tavoitteena on vastineellaan rakentaa siltää itävaltalaisen ja neoklassisen teorian välille uuden synteessin löytämiseksi naisten yhteiskunnallisesta asemasta, voin vain kannustaa häntä jatkamaan tällä saralla. Mielestäni naistutkimuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on päästä perimmäisten kysymysten äärelle, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa naisia alistavien ja diskriminoivien tekijöiden tunnistamista. Jos tutkimuksen avulla voidaan osoittaa, että markkinat eivät ole ainakaan tällainen tekijä, sen tulisi hyödyttävän kaikkia osapuolia, koska silloin niukat tutkimusresurssit voidaan suunnata uusiin kohteisiin. Kun Tuovi Allén tuntui kiistävän tältä osin artikkelissa esittämäni Ellen Frankel Paulin tutkimustulokset, puutun toiseksi tähän problematiikkaan.

Haluan todellakin uskoa, että Tuovi Allénin tavoitteena on pyrkimys uudenlaisen synteisiin taloustieteen naistutkimuksessa. Ellen Frankel Paulin kirjan luettuani olen vakuuttunut, että myös hän on kiinnostunut naisten aseman parantamisesta. Lahkottaminen, luokittelu, leimaaminen ja kaikkinaisen vähättely eivät kuitenkaan edistä tätä pyrkimystä. Olen esimerkiksi kirjassani »Uusi kapitalismi» (1988) esittänyt näkemyksiä (henkilöstöräahastot, yrittäjien sisäisten käytäntöjen demokratisointi, voittojen helymättömän tavoittelun kriittinen tarkastelu jne.), joita ei suinkaan voida pitää puhtaina itävaltalaisina kannanottoina.

III

Tuovi Allénin mukaan itävaltalainen teoria on »lahko», joka ei kuulu neoklassisen teorian kovaan yti-

meen, vaan se on paremminkin ymmärrettävä sen lieveilmiöksi. Jos väittämä pitäisi paikkansa, niin (i) itävaltalainen teoria ei olisi kyennyt itsenäiseen innovointiin, (ii) se ei pystyisi haastamaan teoreettisia valtavirtoja eikä olemaan niiden vaihtoehtona ja (iii) se joutuisi amentamaan teoreettisia ja metodologisia virikkeitä muualta. Näitä osin koettelen ensiksi Tuovi Allénin väittämän pitävyyttä.

Itävaltalaisen teorian tieteelliset innovaatiot

Jos itävaltalainen teoria olisi laisko ja neoklassisen teorian kovan ytimen lieveilmiö, olisi todennäköistä, että itävaltalainen teoria hyväksyisi ison osan usklassisesta teoriasta, mutta kilvoittelisi sen kanssa vain muutaman dogmin tulkinnasta. Silloin myös itävaltalaisen teorian tutkimusohjelma noudattaisi keskeisiltä osiltaan usklassista tutkimusohjelmaa. Tilanne ei ole kuitenkaan tämä. Itävaltalaiset ovat tehneet merkittäviä tieteellisiä innovaatioita, jotka usklassikot ovat joko sisällyttäneet tai voisivat sisällyttää omaan tutkimusohjelmaansa. On mahdollista, että neoklassinen teoria saattaa ennen pitkää joutua todellakin hakemaan elinvoimaa ja virikkeitä itävaltalaisesta teoriasta.

Itävaltalaisien innovaatioiden kattava esittely ei ole mahdollista lyhyessä artikkelissa. Itävaltalaisen teorian merkittävänä innovaationa pidetään yleisesti sitä, että se pystyi ratkaisemaan arvon ongelman, johon klassinen teoria oli juuttunut. Rajahyödyn vallankumous (marginal revolution) 1870-luvulla on talousteorian keskeisimpiä edistysaskeleita. On ihmetelty miksi itävaltalaiset ja erityisesti Carl Menger ovat saaneet kunnian rajahyödyn keksimisestä huolimatta siitä, että esimerkiksi W. S. Jevons ja Leon Walras olivat kehittäneet ideaa itsenäisesti. Syy on siinä, että itävaltalaisista — Carl Mengerin ja Friedrich von Wieserin — tapa kehittää rajahyödyn teoriaa osana itseään laajempaa ja alati muuttuvaa tavoitteiden ja keinojen struktuuria, jossa niukat hyödykkeet kilpailevat ja kooperoi- vat keskenään erilaisten tarpeiden tyydyttämiseksi, teki siitä jatkuvasti kehittyvän ja mahdollisesti valin-

nan logiikan taloudellisen laskennan.

S. C. Littlechild toteaa kirjassaan »The Fallacy of Mixed Economy», että 1900-luvulle siirryttäessä kehittyvä neoklassinen talousteorio oli omaksunut itävaltalaisen teorian olennaisimmat osat. Neoklassista teoriaa matemaattisesti kehitettäessä kuitenkin unohdettiin, että matematiikka käsittelee määrää, kun taas taloustieteen on käsiteltävä arvoa, jonka olemusta matemaattisilla yhtälöillä ei kyetä koskaan riittävästi kuvaamaan. Esimerkiksi Lionel Robbins osoitti vuonna 1932 julkaistussa kirjassaan »The Nature and Significance of Economic Science», että yksilöiden rajahyötyjen matemaattinen vertaaminen on mahdotonta.

Jo vuonna 1912 julkaisemassaan kirjassa »Theorie des Geldes und der Umlaufsmittel» Ludwig von Mises käsitteli rahan alkupeirää ja käyttöä (regression theorem) tavalla, jossa taloustiede saavutti inhimillistä valintaa selittävän loogisen kokonaisuuden ja jossa jakomikro- ja makroteoriaa menetti merkityksensä. Edelleen Mises yhdisti kirjassaan talouden suhdanvaihtelut mikrotaloudelliseen analyysiin ja osoitti, että vastoin yleistä käsitystä taloudellisten heilahteluiden ja laman synnystä eivät ole suinkaan markkinoiden puutteet, vaan julkisten rahainstituutioiden toiminta. Misesin mukaan inflaatio, työttömyys ja lama olivat vääriin talouspolitiikan luonnolliset seuraukset. Näin hän ennakoijoi hyvissä ajoissa suuren laman mahdolliseksi.

Friedrich von Hayek, jota pidetään yleisesti merkittävänä taloudellisten heilahteluiden teorian, raha- ja hintateorian, pääomateorian ja yhteiskunnan ohjauksen teorian tutkijana, ennusti vuonna 1929 julkaisemassaan Yhdysvaltain taloutta analysoivassa kirjoituksessa, että hallituksen harjoittama talouspolitiikka oli johtava syyään lamaan ja taantumaa. Hayek täydensi näin Misesin analyysin siitä, kuinka julkisen vallan harjoittama rahan ekspansiivinen tarjonta saa yrittäjät lisäämään tarpeettomasti investointejaan pääomahyödykkeisiin kuluttajille tarjottavien hyödykkeiden sijasta. Tästä johtuva taantuma ja lama ovat välttämättömiä vaiheita siinä prosessissa, jossa markkinat korjaavat virheet ja sopeutuvat jälleen palvelemaan kuluttajia.

Aikana, jolloin julkiset interven-

tiot nähtiin yleispäteviksi keinoiksi ratkaista yhteiskunnan ongelmia, itävaltalaisen tutkijoiden innovatiivisuus näkyi julkisten interventioiden vaikutusten analysoinnissa. Esimerkiksi Ludwig von Misesin ja Murray Rothbardin mukaan julkisten interventioiden avulla ei kyetä saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Epäoikeudenmukaisuus, mielivalta ja sääntelyn kohteena olevan hyödykkeen määrän supistuminen markkinoilla ovat julkisten interventioiden väistämättömät seuraukset. Esimerkiksi asuntopoliittisten ongelmien ja naisten aseman parantamiseksi julkisia interventioita suosittellevien olisi todellakin syytä tutustua itävaltalaiseen teoriaan. Robert W. Poolen toimittama kirja »Instead of Regulation» vahvistaa empiirisesti useita eri tuotannonaloja koskevin tutkimuksin (lento- ja maaliikenne, energia, kommunikaatio, pankkipalvelut, lääkkeet jne.) itävaltalaisen teorian otaksuimia.

Friedrich von Hayekin tieteelliseksi innovaatioksi voidaan lukea myös sen käsityksen erittely, että yhteiskunta on liian monimutkainen konstruktio, jotta sitä voitaisiin ohjata ja kehittää rationaalisen suunnittelun avulla. Hayekin mukaan kenelläkään ei ole koskaan mahdollisuutta tietää edes sen kaikkein relevanteimpia riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteita, joiden pitäisi olla tiedossa, jos suunnittelulla halutaan saada aikaan tavoitellut tulokset. Hayekin mukaan keskussuunnittelun tarvitsema tieto on hajallaan eri yksilöiden halussa eikä sitä kyetä keskittämään millään tavoin yhteen paikkaan. Kirjassaan »National Economic Planning» Dan Lavoie on osoittanut, että suunnittelu ei ole mahdollista edes yhdellä tuotannonalalla. Kollektivististen ohjelmien kriittinen tutkimus ja sosialistimaiden todellisuuden paljastuminen vahvistavat Hayekin ja muiden itävaltalaisen havainnot ja tukevat heidän tietoteoriaansa.

Lopuksi voidaan kiinnittää huomiota itävaltalaisen innovatiiviseen käsitykseen markkinoista. On väärin väittää, että itävaltalaiset lähtevät järjestyksessään markkinoiden ylivoimaisuudesta. Käsitelmä markkinoiden merkityksestä on tieteellinen johtopäätös siitä tutkimuksesta, jossa markkinoita on analysoitu tiettyjen perusolettamusten mukaan. Itävaltalaiset eivät myöskään väitä, että markkinoi-

den hyvyys perustuisi niiden kykyyn tuottaa Pareto-optimaalisia ratkaisuja. Päinvastoin itävaltalaisen mukaan markkinoiden keskeisin merkitys on siinä, että ne ovat menetelmä uuden tiedon löytämiseksi ja sen hyväksikäyttämiseksi. Esimerkiksi Israel M. Kirzner on kirjoissaan »Discovery and Capitalist Process» ja »Discovery, Capitalism, and Distributive Justice» analysoinut markkinoita juuri näistä lähtökohdista.

Itävaltalainen teoria ja tieteelliset ja yhteiskunnalliset valtavoiimat

Jos itävaltalainen teoria olisi lahko, hallitsevan teorian lieveilmiö, se tuskin uskaltaisi vastustaa aikansa johtavia voimia eikä se tuntisi siihen edes tarvetta. Lieveilmiönä se todennäköisimmin seuraliisi hallitsevaa ajattelua ja yrittäisi osoittaa sitä kautta tarpeellisuutensa. Tosiasiassa itävaltalaiset ovat joutuneet jatkuvasti vastustamaan tieteen ja yhteiskunnan valtavoiimia.

Carl Menger, Friedrich von Wieser ja Eugen von Böhm-Bawerk, itävaltalaisen teorian ensimmäisen aallon edustajat, asettuivat 1800-luvun lopulla vastustamaan historiallista koulukuntaa, joka hallitsi tuolloin Saksassa tieteellistä ajattelua. Itävaltalaisen mukaan historiallinen koulukunta oli hylännyt Antiikin Kreikasta alkaneen ja englantilaisen klassisen talousteorian (David Hume, Adam Smith ja David Ricardo) jalostaman älyllisen tradition. Itävaltalaisen mukaan metodisodassa (Methodenstreit) ei ollut kysymys vain siitä, voiko olla muuta inhimillistä valintaa koskevaa tiedettä kuin historia, vaan myös siitä, että historiallinen koulukunta avasi itävaltalaisen mukaan salvat aikanaan kansallissosialismiin johtavalle nationalismitille ja heikensi vakavasti jatkuvan valistuksen ja sivistyksen tukipilareita; filosofiaa, tiedettä, poliittista doktriinia ja instituutioita, kirjallisuutta ja taidetta.

Tieteessä 1900-luvulla itävaltalaisia vastassa oli kasvava joukko taloustutkijoita, joille aggregaattikäsitelmiin perustuvat tasapainomallit ja taito manipuloida niitä antoivat uskon mahdollisuudesta hallita yhteiskuntaa ja viedä sen kehitystä kohti haluttuja tavoitteita. On helppo nähdä, miksi tutkijat, jotka uskovat voivansa antaa päättäjille rationaaliset perusteet yhteiskunnan tietoiseksi kehittä-

miseksi, vähättelevät itävaltalais- ta teoriaa, jonka mukaan se ei ole kenellekään mahdollista. Onko tässä mahdollisesti syy myös siihen, miksi naistutkijat saattaisivat vierastaa itävaltalais- ta teoriaa, koska se ei anna heille oikeutta käyttää lainsäädäntöä keinona omien tavoitteittensa toteuttamiseksi?

Yhteiskuntapolitiikassa itävaltalainen teoria ja erityisesti sen huomattavimmat edustajat Ludwig von Mises ja Friedrich von Hayek joutuivat 1900-luvulla kantamaan päävastuun sosialismin ja valtiojohtoisuuden vastustamisesta. Itävaltalaiset vastustivat fasismia ja natsismia, jotka vastoin yleistä käsitystä eivät heidän mukaansa olleet suinkaan sosialismin vastaisia voimia, vaan sen väistämättömiä seurauksia. Sosialismia itävaltalaiset ovat aina pitäneet virheellisenä ja kestämättömänä talouden muotona eivätkä sen nykyiset ongelmat ole suinkaan yllätys itävaltalais- ta teoriaa tunteville. Valtiojohtoisuuden innoittamia läntisten teollisuusmaiden hallituksia itävaltalaiset ovat myös kritisoineet ankarasti. Itävaltalaisesta näkökulmasta Francis Fukuyaman käsitykset historian kuolemasta ovat vain puoliksi totta, koska markkinatalousmaissa hallitukset jatkavat toimintaansa ikäänkuin sosialismin rapautumisella ei olisi lainkaan niiden hallitsemistavan legitimitettiinä murtavaa vaikutusta.

Nyt, kun yhteiskunnallisten aatteiden haaksirikon laajuus on kivilaasti paljastumassa, on syytä kysyä, missä määrin meillä on taipumusta käyttää tiedettä omien mieltymystemme tukemiseksi ja hyiätä talouden yleiset lait tilapäisten aatteiden ja pyrkimysten nimissä. Kysymys koskee erityisesti polylogismiin taipuvaista naistutkimusta. Polylogismi olettaa virheellisesti, että roduilla, yhteiskuntaluokilla ja sukupuolella on oma muista erottuva tietoisuutensa ja logiikkansa. Polylogismi kiistää ihmisen mielen loogisen rakenteen ja toiminnan yhtenäisyyden. On ironista, että tänään ollaan valmiit kannattamaan historian opettamista naistutkimuksen näkökulmasta, vaikka hyvässä muistissa on vielä 1970-luvulla esitetyt vaatimukset talouselämän marxilaisesta tulkin- nasta.

Itävaltalaisen teorian ala

Tieteellisenä lahkona tai teoria- fragmenttina itävaltalainen teoria

keskittyisi puolustamaan yhtä tai vain muutamaa dogmiaosana neoklassisen teorian kokonaisuutta. Tällaista tulkintaa ei itävaltalaisesta teoriasta kuitenkaan voida tehdä. Esimerkiksi itävaltalainen teoria on johdonmukainen esitys (i) yhteiskunnasta ja sen historialliseen kehitykseen vaikuttavista voimista, mutta myös (ii) inhimillistä valintaa selittävästä tieteestä ja sen metodologiasta.

Monumentaalaisessa kirjassaan »Human Action: A Treatise on Economics» Ludwig von Mises esittää vapaasta yhteiskunnasta teorian, jota on pidetty vedenjakajana valtiota koskevassa tieteellisessä ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Kirjassaan Mises yhdistää valintoja tekevän yksilön ja yhteiskunnan saumattomaksi kokonaisuudeksi. Hän painottaa, että yksilöiden valinnoista johtuen yhteiskunta on jatkuvasti muuttuva ja ennustamaton. Hänen mielestään on vakava virhe olettaa inhimillinen toiminta mekaaniseksi ja toistuvaksi, koska se avaa salvat ihmisten ja heidän valintojensa manipuloimille.

Friedrich von Hayek on useilla tutkimuksillaan täydentänyt Misesin teoriaa yhteiskunnan evolutiivisesta kehityksestä. Hayekin mukaan evoluutioteorian ytimenä ovat erilaiset historiallisesti kehittyneet instituutiot kuten markkinat, kauppa, omaisuus, hintamekanismi, demokratia ja individualismi. Hayek ei ainoastaan määrittele niitä, vaan hän myös selittää niiden olemassaolon, kehittymisen ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Hayekin mukaan näitä instituutioita ei kukaan yksittäinen ihminen tai ryhmä ihmisiä ole keksinyt tai muokannut omiin tarkoituksiinsa sopiviksi. Siksi niitä ei myöskään vapaasti toimivina voida alistaa palvelemaan yksinomaan joidenkin ryhmien tavoitteita tai pyrkimyksiä. Koska ne ovat luonteeltaan persoonattomia, yleisiä ja erilaisille tavoitteille neutraaleja, ihmiset voivat niiden avulla ratkaista samanaikaisesti erilaiset, toisilleen jopa vastakkaiset ongelman- sa.

Vapaus on eräs itävaltalaisen teorian keskeisimmistä ja johdonmukaisimmista käsitellyistä teemoista. Tällä hetkellä yhteiskuntatieteessä on havaittavissa kasvavaa kiinnostusta vapauden problematiikkaa kohtaan. Helsingin yliopistossa tarkastetussa Heidi Liehun väitöskirjassa käsiteltiin va-

pautta Kierkegaardin eksistentia- lismissa. Joensuun yliopistossa tarkastetussa Helsingin metropoliitta Tiuhonin väitöskirjassa aiheena oli vapaus ja aika Nikolai Berdjajevin ajattelussa. Kummassakin tutkimuksessa painotetaan vapauden, persoonan ja yhteisön kiinteää yhteyttä ja kokonaisuutta tavalla, joka vastaa itävaltalaisen esittämiä näkemyksiä. Tilanne on epäilemättä hämmäntävä taloustieteelle, jossa itävaltalaisen ansiosta vapautta on käsitelty ansiokkaammin ja painokkaammin kuin ehkä missään muussa tieteessä modernilla ajalla.

Itävaltalainen teoria tarjoaa metodologisen vaihtoehdon neoklassiselle teorialle. Itävaltalainen metodologia on ollut neoklassisen metodologian johtava haastaja. On tuskin liioiteltua sanoa, että itävaltalaisen ansiosta neoklassinen ajattelu on säilyttänyt kriittisen herkkyytensä tieteenalansa perimmäisiin kysymyksiin.

Itävaltalaisen käsityksen mukaan taloustieteen tutkimuskohte ei ole analoginen luonnontieteiden tutkimuskohteille. Luonnontieteet käsittelevät fyysisiä ilmiöitä, jotka toistuvat tietyllä säännöllisyydellä ja joita voidaan siksi kvantitatiivisesti mitata. Sitä vastoin taloustieteen tutkimuskohteena ovat jatkuvasti muuttuvat, epäsäännölliset ja täysin ennustamattomat ilmiöt, joita osallistujat subjektiivisesti arvottavat ja joille he antavat erilaisia merkityksiä. Itävaltalaisen käsityksen mukaan lukemattomat yksilöt osallistuvat taloudelliseen prosessiin omine ainutkertaisine ja -laatusine arvoineen ja tavoitteineen. Tästä syystä luonnontieteiden metodologiaa käyttävä taloustiede ymmärtää väärin itävaltalaisen käsityksen mukaan tutkimuskohteensa ja vääristää sitä vakavasti.

Mises kutsuu taloustiedettä prakseologiaksi, inhimillistä valintaa apriorisesti tutkivaksi tieteksi, jonka tehtävänä on deduktiivisesti johtaa ajasta ja paikasta riippumattomia päätelmiä. Jo Carl Menger osoitti, että päätelmien tekeminen vetoamalla empiiriseen aineistoon oli yhtä hyödytöntä kuin geometristen aksioomien testaaminen vetoamalla todellisiin objekteihin. Prakseologisten päätelmien avulla tulevaisuuden ennustaminen ei myöskään ole mahdollista. Niiden avulla voidaan korkeintaan pyrkiä ymmärtämään

avautuvaa todellisuutta, ei hallitsemaan sitä.

IV

Artikkelini ydin oli siinä, että Ellen Frankel Paulin tutkimuksen mukaan markkinat ovat syyttömiä naisten väitettyyn diskriminointiin. Tieteelliseen kulttuuriin kuuluu tuuden hyväksyminen silloinkin, kun se ei vastaa omia odotuksia tai tavoitteita. Väite, että markkinat kohtelevat naisia väärin, on mieleton. Jos voittoa tavoittelevat yritykset huomaisivat maksavansa miehille enemmän kuin naisille samasta tuottavuudesta, yritykset pystyisivät alentamaan tuotantokustannuksiaan palkaamalla naisia miesten sijasta. Ei edes monopoli-asemassa oleva yritys voi välttyä houkutukselta palkata naisia voittojensa lisäämiseksi. Tällä tavoin palkkaerot miesten ja naisten välillä väistämättä tasoittuisivat.

Jos hyväksytään väittämä, että yritykset maksavat samasta työstä miehille mieluummin enemmän kuin naisille, joudutaan samalla hylkäämään väittämä omaa etua tavoittelevista ja voittojaan maks-

moivista yrittäjistä. On kuitenkin epärealistista olettaa, että mies- ja naisyrittäjillä on sellaisia miehiä altruistisesti suosivia asenteita, että he ovat valmiit järjestelmällisesti maksamaan miehille vastikkeetomasta, yritystä hyödyttämättömästä työstä.

On ehkä syytä toistaa vielä keran eräät Ellen Frankel Paulin esittämistä palkkatiedoista. Ensinnäkin hänen mukaansa naimattomien miesten ja naisten väliset palkkaerot ovat lähes olemattomat. Toiseksi naimisissa olevien ja naimattomien miesten väliset palkkaerot ovat miltei yhtä suuret kuin miesten ja naisten väliset palkkaerot. Tämä tarkoittaa, että naimisissa olevat miehet ansaitsevat enemmän kuin naimattomat ja että naimisissa olevat miehet, joilla on lapsia, ansaitsevat enemmän kuin naimisissa olevat lapsettomat miehet. Naisten ryhmässä tämä tarkoittaa, että naimisissa olevat naiset ansaitsevat vähemmän kuin naimattomat naiset ja että naimisissa olevat naiset, joilla on lapsia, ansaitsevat vähemmän kuin naimisissa olevat lapsettomat naiset. Ellen Frankel Paulin mukaan palk-

kaerojen syynä eivät ole markkinat, vaan miesten ja naisten erilaiset perheeroit.

Artikkelissani mainittiin, että kilpailun väheneminen ja monopoli-soituminen lisäävät naisten diskriminointia. Tästä syystä on outoa, että tuskin kukaan on kiinnostunut kilpailun lisäämisestä ja monopoliin (niin julkisten kuin yksityisten) purkamisesta. Kilpailun lisääminen on naisten perimmäisten etujen mukaista. On totta, että vapaasti toimivia markkinoita on vaikea löytää, mutta syytä siihen on etsittävä jostain muusta kuin markkinoista itsestään, kuten esimerkiksi julkisesta sääntelystä ja ay-liikkeestä, jonka toimintaa ohjaavat valtion sille antamat erityisoikeudet.

Ellen Frankel Paulin tutkimustulosten merkitys on, että syytä naisten asemalle ja syrjinnälle on nyt etsittävä muualta kuin markkinoista. Tästä työstä on tuskin syytä syrjäyttää ketään naisten asemasta ja sen parantamisesta kiinnostunutta.

Risto Harisalo